

ÉLETINTERJÚ KULIN FERENCCEL (2015, 2021)

KÉSZÍTETTE SZEGŐ IVÁN MIKLÓS

(III. BEFEJEZŐ RÉSZ)

K.: Utólag hogyan látod Pozsgay helyzetét? Vagy akkor is láttad valamennyire?

V.: Valamennyire láttam. '80-ban, amikor majdnem egy évre eljöttem a Mozgó Világtól, Pozsgaytól – aki akkor még kulturális/oktatási miniszter volt – kaptam egy..... kitüntetést, és ennek kapcsán kerültem vele személyes kapcsolatba.

K.: Tehát a Pozsgayval megmaradt a személyes kapcsolat valamilyen formában.

V.: Korábban csak protokolláris jellegű érintkezésem volt vele, de miután '89 januárjában elvállalta az akkor alakult Kölcsey Társaság elnökségét, amelynek én is tagja lettem, bizalmasabb beszélgetésekre is sor került kettőnk között.

K.: Tehát volt formális lehetőség is találkozni.

V.: Így volt, igen. És persze én nem felejtettem el, hogy engem – még '80-ban – egy olyan helyzetben tüntetett ki, amikor a pártvezetés illetékes figurái neheztelnek rám.

K.: Igen. Ez akkor még főszerkesztő-helyettes voltál...

V.: Igen, a kezdetektől ugye, '80-ig főszerkesztő-helyettes voltam.

K.: Igen, erről beszéltünk: az a *Mozgó Világ* bármilyen korban vállalható lenne.

V.: Így van. A Pozsgay engem akkor kifejezetten biztatott, hogy ha elment is a kedvem a szerkesztéstől, azért ne adjam föl a céljaimat, mert azokat ő is fontosnak tartja. Nem tagadom, ez a biztatás szerepet játszott a későbbi politikai szerepvállalásomban. Mert hiszen – ezt nagyon kell hangsúlyozni – '87 szeptemberére nem azt jelentette, hogy ott a fennálló rendszerrel, pártvezetéssel, kormánnyal szemben már megszerveződött volna valamiféle politikai ellenzék, hanem azt jelentette, hogy a magyar értelmiségnek az a szárnya, amelyik az úgynevezett népi írói mozgalom szellemi örökösének tekintette magát, összefogott a Magyar Szocialista Munkáspárt egyik vezető figurájával, és mintegy segédcapatként ajánlkozott föl a párton belül zajló harcokban Pozsgay Imre támogatására. Tehát napnál világosabb volt, hogy itt egy MSZP-n belüli reformkísérlet, és egy párton kívüli értelmiségi csoportosulásnak az együttműködéséről volt szó, azzal az illúzióval, hogy ez az együttműködés elvezethet majd oda is, hogy egyszer csak egy önálló erővé válhat. De akkor '87 szeptemberében még föl nem merült, hogy ez egy-két éven belül oda fog majd vezetni, hogy kikiáltják a köztársaságot, hogy többpártrendszer lesz, meg hogy kimennek majd az oroszok. Ott erről szó nem volt. Én ekkor, '87-ben még párttag voltam, és úgy fog-

tam föl, hogy igaza lehet az engem korábban biztató Pozsgaynak: „nem szabad feladni!” S ha ennek a kiállásnak a következménye az lesz, hogy markánsan szembefordul egymással két irányzat a párton belül, akkor nekem Pozsgay oldalán lesz a helyem.

K.: Igen. Mondjuk úgy, hogy ha szembefordul egy konzervatív kommunista és egy reformkommunista irányzat?

V.: A „konzervatív” szó megtévesztő lehet, mert a mai politikai nyelvben egészen mást jelent....

K.: De ez a konzervatív nyilván nem a mai konzervatívokra vonatkozik.

V.: Az az igazság, hogy a dolog még ennél is bonyolultabb. Legyen szabad egy rögtönzött utólagos diagnózist adni a párt akkori szerkezetéről, ahogyan ezt megéltém, és ahogy utólag is látni vélem. Tehát, hogy volt egy úgynevezett reformszocialista – a ’68-as a Nyers-féle gazdasági reformmal jellemezhető irányzat. De már ez is tagolódni kezdett, amikor – ’74-es hitelfelvételekkel – elkezdődött az eladósodás, és ezzel az a folyamat, amiről beszéltünk korábban, hogy tudniillik a gazdasági értelemben kettészakad az ország. Lesz egy övezete, amelyikben a piaci törvények uralkodnak, és a nyugati kapcsolatok működnek erősebben, a másik fele pedig a KGST irányítása alatt marad. Teljesen egyértelmű, hogy volt egy nyugat felé orientálódó, de a Kádár-féle vezetést tiszteletben tartó szárnya a pártnak, és volt ezenkívül egy Biszku-féle moszkovita szárny. Amiről Lakitelek szól, az viszont nem vezethető le ebből a fajta kettősségből. Lakitelek már annak a következménye, hogy a reformerők is pluralizálódnak: lesz egy olyan csoportosulás a párton belül, amelyik Nyers Rezső, Horn Gyula, Békesi László mögött sorakozik fel, hogy aztán majd – a szabad demokraták megszerveződését követően – ők is kettéváljanak; és velük szemben – s persze a moszkovitákkal szemben is – szerveződni kezd a népi írók örököseinek ’harmadik utas’ mozgalma, azaz a Pozsgay által vezetett reformszocialisták és a pártonkívüli, népi-nemzeti örökséget ápoló értelmiség szövetsége.

K.: Azért érdekes ez, mert ekkoriban Magyarország szinte le volt maradva Moszkvához képest politikailag, hogy így mondjam, a reformokban. Tehát a glasztnoszt, peresztrojka, amit a Gorbacsov csinált, azt Magyarország nyögvenyelősen követte. Ezt te hogy látod?

V.: Másképp látom. Ha nem lenne egy friss könyvértékelésem, akkor is azt mondanám, hogy másképp látom, de annak alapján, amit Oplatka András könyvében Németh Miklós mond el 500 oldalon erről a korszakról, indokolni is tudom a véleményemet. Kétségtelen, hogy a gorbacsovi reformok sok tekintetben megelőzték a magyarországi változásokat, de nem véletlen, hogy maga Gorbacsov a magyar modellben is talált követni valót. Még az SZKP KB mezőgazdasági ügyekkel foglalkozó titkáráként járt Magyarországon, hogy tanulmányozza a magyar agráriumot. Az érdekelte, mi volt a titka a háztáji gazdálkodás rendszerének, hogy vált lehetővé, hogy javultak a kereskedelem mutatói, javult az agrártermékek minősége, s közben még a parszotok is gyarapodtak. Meg építkeztek.

Az egy hétig tartó látogatása során Németh Miklós kísérgeti őt Magyarországon. Együtt utazgatnak a nagy magyar Alföldön, meg itt, meg ott, egy kocsiban ülnek és

beszélgetnek. Németh Miklós jól beszél oroszul, nyelvi akadályja sincs tehát, hogy megbarátkozzanak egymással. Mindig fejtörést okozott nekem az, hogy hol vannak a történelemben olyan folyamatok, amelyek csak nehezen dokumentálható tényekkel írhatók le, és hol vannak az olyanok, amelyek váratlan, véletlenszerű személyes kapcsolatokból bontakoznak ki. Miután a saját későbbi politikusi gyakorlatomban is azt tapasztaltam, hogy ezeknek a jelentősége sokszor lényegesen nagyobb, mint az, hogy előtte hány évig vagy ugyanabban a pártban, vagy ugyanabban a szerkesztőségben. Ha valamilyen rendkívüli szimpátia és bizalom fűz össze embereket, a kettőjük közötti bizalmi tőke gyakran jobban 'forgatható', mint a hivatalos kapcsolattrendszerből származó politikai profit.

K.: Előreviszi a karriert, ami valószínűleg Németh Miklóstra is igaz...

V.: Igen. Olyankor is, amikor ennek vitatható értékű következményei lesznek. Amiként Németh Miklós ezt már azért az utóbbi néhány évben tisztázta, a két Németország egyesüléséhez vezető – '89-es – magyar határnyitás az ő érdeme volt, nem Horn Gyuláé.

K.: Horn állítólag ellenezte.

V.: Az elején még ellenezte. Később mint Németh külügyminisztere végrehajtotta, és ki is állt mellette. Ezt tudjuk. Számomra az az információ volt új, hogy – amint ezt Oplatkának elmondja – ő egyáltalán nem akart politikai folyamatokat generálni ezzel a döntésével. Amikor megkapta a megbízatását a miniszterelnökségre, az első dolga – mint közgazdásznak – az volt, hogy megnézze a következő évi költségvetést. S miután tudomásul kellett vennie, hogy reménytelenül eladósodott ország vagyunk, azt kutatta, hogy milyen tételeket lehet lehúzni a következő évi költségvetésből. És megakadt a szeme az elektronikus határzáron, mert aránytalanul sok pénzbe került! És amikor figyelmeztették, hogy „na de miniszterelnök úr! Hát azért ez egy politikai ügy...” Azt mondja: „Hát erre nem is gondoltam! Na de hogyha ez így van, hát akkor most már próbáljuk meg!” Kimegy '89 márciusában Gorbacsovhoz, és elmondja, hogy a döntésének valószínűleg politikai következményei lesznek. Gorbacsov csak annyit kérdez: „És ezt vállalja?” Németh meg: „Vállalom! – Hát akkor csinálják!” Teljesen valószínűtlen történet! Ha nincs mögötte egyrészt egy szovjet peresztrojka, ha nincs mögötte egy magyar párttörténeti folyamat, amiről beszéltem, tehát a párton belüli polarizáció, és ha nincs ez a személyes kapcsolat kettőjük között, akkor valószínűleg minden másképpen alakul.

K.: Igen. De Németh Miklós másképp viselkedett, amikor jöttek át Romániából az erdélyi menekültek. 1988: az erdélyi tüntetés a Hősök terén. Erről Pozsgaynak is van valami visszaemlékezése talán. És még az NDK-sok jövétele előtt. Szóval hogy itt azért ennél egy picit bonyolultabb, mint ahogy Németh elmondja, de ez lehet, hogy így van.

V.: Várj! Amikor neki tudomására jut, hogy erdélyi magyarok jönnek át, és hogy a Bukarest–Budapest közötti örök hűség jegyében neki ezt meg kéne akadályozni, ő mondja ki: „Csak nem képzelik, hogy mi meg fogjuk akadályozni, hogy

a honfitársaink átjöjjenek Magyarországra?!” Németh ebben a kérdésben abszolút hazafiként lépett fel!

K.: Igen, igen. Ebben az ügyben igen.

V.: Nézd! Ha már a hibáira utaltál, akkor elmondom, hogy én nagyon nehezteltem rá, és utólag is azt mondom, hogy súlyosan negatív következményei is voltak pl. az általa engedélyezett úgynevezett spontán privatizációnak...

K.: Next 2000.

V.: És jöllehet, hitelesek – mert az Oplatka ezeket ellenőrizte – azok a hivatkozásai Némethnek, mely szerint az összmagyar privatizációs ügyleteknek mindössze 1,5-2%-a zajlik az ő miniszterelnöksége idején... Utána tizenvalahány százaléka Antall idején történik, és majd a Horn idején jön a nagy bumm! Tehát amikor fölmegegy 70-80%-ra. De én nem ezért a 1,5 – 2%-ért nehezteltem rá. Hanem azért, mert akkor történik a magyarországi lapkiadó vállalatok privatizálása, és akkor kerül nyugati tulajdonosok birtokába a magyar sajtó. Ne felejtjük el, hogy abban az időben a magyar sajtót elsősorban a vidéki, megyei lapok jelentik, mert a napilapok példányszáma – most egész pontos adatot nem tudok –, de messze a Népszabadság fölött van!

K.: Az 700 ezer fölött. Igen.

V.: Messze a fölött van! És ezek nemcsak, hogy pártirányítás alatt vannak, hanem ráadásul a moszkoviták kezében.

K.: A vidékiek.

V.: Erősebb befolyása van az ortodox konzervatív kommunistáknak a...

K.: A megyei lapoknál biztos, hogy

V.: Erről van szó! Na most ezek kerülnek úgy külföldi tulajdonba, hogy a külföldi tulajdonos azonnal megállapodást köt a szerkesztőségekkel, hogy három évre garantálva van a pozíciójuk, és senkit nem fognak felállítani. Ennek lesz a következménye az, amit majd a Debreczeni József által vezetett bizottság állapít meg, és ad le jelentésben a parlamentnek, hogy tudniillik a nyomtatott magyar politikai sajtó 97%-a a baloldal irányítása alatt áll. Nekem ezzel a ténnyel majd a kulturális bizottság elnökeként kell szembesülnöm.

K.: Már az Antall-kormány alatt.

V.: Nos, ezért nehezteltem Németh Miklóstra. Annak ellenére, hogy egyébként köszönettel tartoztam neki. Engem '88 végén ugyanis felkértek, hogy a miniszterelnök úr javaslatára vállalam el az Írószövetség újonnan induló lapjának, a Magyar Naplónak a főszerkesztését.

K.: És erre a Németh kért fel?

V.: Jenei György keresett meg.

K.: De a Németh állt e mögött.

V.: Az Írószövetség – kormányzati támogatás nélkül – nem tudott volna helilapot indítani. Hogy Németh Miklósnak benne volt a keze, arra abból következtettem, hogy amikor már az MDF delegáltjaként vettem részt '89. október 6-án és 7-én az MSZMP utolsó kongresszusán, a szünetben találkoztam Németh Miklóssal, aki

lelkesen üdvözölt, és azt mondta, hogy „Feri bátyám! Számítok rád! Mindenben támogatlak!” Ez a támogatási szándék csak a Magyar Napló főszerkesztőjének szólhatott. Ezért mondom, hogy nehezteltem rá, mert úgy éreztem, hogy egyfelől ő azt a fajta sajtópolitikát támogatja, amit én képviselek, másfelől vagy lehetővé teszi azt, hogy ránk telepedjenek az ortodox kommunisták.

K.: Mármint az ortodox baloldali...

V.: Az ortodox baloldal megyei sajtóhálózata és így tovább. Érted tehát, mit jelent az, hogy nehezteltem rá. Most értettem meg, hogy – miként a határnyitást – a sajtóprivatizációt is statisztikai megfontolásokból kezdeményezte.

V.: Így adta el a lapokat. Semmiféle politikai hátsó szándék vagy paktumkötés nem volt e mögött, hanem egy ilyen pragmatikus észjárás. Hogy tudniillik valahol el kell kezdeni a privatizációt. A sajtó a legegyszerűbb. Mindössze 1-2 %-át érinti az állami vagyonnak.

K.: Hát azért az a Robert Maxwell, azért valljuk be így egymás között, azért egy...

V.: A Robert Maxwellről talán már elmeséltem a... De ez már a következő esztendő, tehát ez már '91, amikor...

K.: De ő ekkor szállt be, nem? A Németh alatt szállt be, nem? Igen...

V.: Igen, de nem tudott igazán pozíciót teremteni magának. Mert a... ki akartam hirtelen mondani a német tulajdonos...

K.: Springer?

V.: Springer! Axel Springer! Axel Springer és a Bertelsmann, ők vitték el a magyar sajtó legnagyobb részét! Debreczeni leírja, hogy hogyan... Maxwell is 'nyomult' volna de, nem nagyon tudott. Ezért próbálkozott a következő évben a televízióval. A kereskedelmi csatornával. Nekem ezzel hivatalból kellett foglalkoznom. Ez azt jelenti, hogy, hogy egy delegáció élén elmentem a németekhez, a franciákhoz, az olaszokhoz, és elmentem tárgyalni a potenciális pályázókkal Amerikába is: mutassák meg, hogy mit tudnak. Tudniillik nekem be kell számolnom a parlamentben arról, hogy melyik pályázó mit ajánl. Meg hogy mit tudunk mi elfogadtatni velük a saját médiapolitikai koncepcióinkból. '91-ben – nem tudom pontosan, mikor – Berlusconi-nál vagyunk, a Milánó melletti kastélyában fogad. Én gyerekkoromban zongoristának készültem... Már régen nem játszottam, de néhány dolog még a 'kezemben' volt, és a kastélyának a szalonjában, a fehér zongoránál felidéztem Liszt II. rapszódiajának egy néhány motívumát. Berlusconi-nál, aki hallatlanul lelkes volt! És kedves! Persze hiába mondta, hogy mindent megtesz a magyar kultúra támogatására, én nem adhattam el neki semmit, csak jegyzeteltem, hogy miket ajánl. Hazajövünk a Berlusconi-tól. A következő héten az első parlamenti napon Maxwell titkárnője keres meg, és azt mondja, hogy „Kulin úr! Tudjuk, hogy Berlusconi-nál járt. Maxwell úr azt üzeni, akármennyit ígért magának, a dupláját adja!” Ez volt Maxwell! Mondom a hölgynek, hogy „asszonyom! De a nullának a duplája is nulla! Szóval nem, nem történt ilyesmi!” Ugyanakkor persze azt is megértettem, hogy ez milyen világ! Hogy itt hogy zajlanak az üzletek...

K.: De hogyha így utólag összerakom, most ez idei vagy tavalyi dolog, ugye a Maxwellnek voltak szovjet kapcsolatai szerintem, orosz biztosan.

V.: Hát hogyne! Ő kárpátaljai!

K.: Ugye? Igen? Én ezt nem tudtam pontosan, de igen. A Berlusconi pedig most is találkozott talán Putyinnal külön. Tehát mikor valahol ott járt. Tehát szóval hogy ezek egymásról is tudhattak azért!

V.: Ha már itt tartunk, akkor elmondom, hogy mit mondott a Fuji elnöke. Mert oda, Japánba, nem mentünk ki, de eljött a cég vezérkara, mert ők is kereskedelmi csatornát akartak venni. Azért elnököstül, mert ők Antallal is akartak beszélni, de Antall nem engedhette meg magának, hogy fogadjon egy folyamatban lévő kereskedelmi tárgyalás során egy világcéget.

K.: Egy érdekeltet.

V.: Így engem egyfelől mint kulturális bizottsági elnököt, de inkább mint MDF-alelnököt kerestek fel.

K.: Igen. Most néztem meg, hányszor voltál MDF-alelnök. Azt majd egyszer felsoroljuk.

V.: Igen. Tehát a Fuji elnöke – miután szakszerűen bemutatták, mit csinálnának, meg mennyire tiszteletben tartanák a magyar kultúrát és a hagyományokat satöbbi – arra kért, szíveskedjek elmondani Antall Józsefnek, hogy ők magyar viszonylatban korlátlan tőkével be tudnának jönni az országba! S azt is felajánlják: az egész magyar adósságállományt lecserélik a 8,5%-os kamatozású hitelről 5%-os kamatozású hitellel. Megveszik, átveszik. Egy feltétellel: ha kapnak kereskedelmi csatornát. Mert értessem meg a miniszterelnök úrral: „hogyha nincsen csatornánk, akkor nem tudunk üzletet csinálni! Nem fogunk sorban állni amerikai televízióknál reklámidőért!” – mondja a Fuji elnöke. Én nagy naivan azt mondom neki: „No de elnök úr! Hát én most körbenéztem egy pár világcégnél, televíziós világcégnél. Nemcsak amerikaiak jönnek! Hát voltunk németeknél, meg most a Berlusconinál.” Azt mondja mosolyogva: „Elnök úr! Hát ön tényleg nem tudja azt, hogy ezek mind amerikai televíziók?” Mondom: „Nem tudtam!” És akkor belegondoltam, hogy a csudába történhetett az, hogy egy táncdalénekes és jazz-zenekaros Berlusconi két-három éven belül három csatornának a tulajdonosa lesz? Összeénekelte? Szóval furcsa összefüggésekre figyeltem fel.

K.: Ez egy korabeli keleti nyitás lett volna egyébként!

V.: Ez összefügg a Pozsgay-üggyel, és összefügg a médiapolitikával abban az értelemben, hogy mi '91 nyara végére megcsináltuk a kétharmados médiatörvényt. Mert Kósa Ferenc – aki akkor a szocialisták delegációját, vagy hát bizottsági tagjait vezette a Kulturális Bizottságban – abszolút partner volt egy olyan médiatörvény elkészítésében, amelyik a lakiteleki szellemben készült el. Tudniillik ne felejtse el, hogy ő az MSZMP-nek a Pozsgay-féle szárnyához tartozott.

K.: Igen, igen. Erre emlékszem.

V.: Na most tehát mi...

K.: Tehát velem meg lehetett egyezni.

V.: Megcsináltuk, amitől annyira kétségbeestek a Szabad Demokraták, hogy elmentek Horn Gyulához, akit valamivel megszaroltak, s ezt követően Horn Gyulát, Horn elvette a média-ügyeket Kósa Ferencről. Gellért Kiss Gábort küldte be. Hogy függ össze Kósa és a Pozsgay-ügy? Úgy, hogy Kósa Ferenc – miként nekem elmesélte, japán feleségének üzleti kapcsolatai révén – meghívatta Tokióba Pozsgay Imrét, akinek a japánok egyszer már megtették ugyanezt az ajánlatot.

K.: Tehát ezt az adósságkiváltást.

V.: Pozsgay Imrének. Pontosan! A Fuji elnöke nekem másodszor tette meg. Az után nem nyomoztam hogy az első ajánlatuk mögött is ott volt-e a Fuji, vagy az máshonnan induló kezdeményezés volt-e.

K.: A japán nagy konszernek otthon vére menő szamurájharcot folytatnak, és iszonyatos verseny van, de kifelé – ez az, amit mi, magyarok nem tudunk – egységesen lépnek fel!

V.: Így van. Viszont ennek az ügynek a kapcsán érdemes megemlíteni a tajvani utamat. Ez annyiban kapcsolódik ide, hogy rajtam keresztül először Tajvantól kaptunk ilyen ajánlatot.

K.: Ugyanerre.

V.: Igen. '90-ben engem megkeres a Budapesten működő tajvani kereskedelmi kirendeltség vezetője azzal, hogy szeretnék, ha felvennénk a kapcsolatokat. Ők tisztában vannak azzal, hogy ez kényes dolog, mert nincs diplomáciai kapcsolat Magyarország és Tajvan között. De ha valamilyen módon közvetíteni tudnék Antallnak, akkor nagyon hálásak lennének. Ha például egy kulturális delegációval kimennék Tajpejbe, ők megüzenhetnék, hogy milyen terveik lennének Magyarországgal.

Erre az útra sor került '90 júliusában, s a miniszterelnökig bezárólag mindenki fogadott. Ennek az ötnapos útnak a lényege ugyanez volt. Öt százalékra cserélik a magyar államadósságot, ha hajlandók vagyunk a kereskedelmi kapcsolatainkat erősíteni, és kezdeményezzük a partnereinknél – mármint az európai partnereinknél – azt, hogy Tajvan diplomáciai kapcsolatokat építhessen ki ezekkel az újonnan felszabaduló országokkal.

Nekem ezt a javaslatukat kategorikusan el kellett utasítanom. Ennek ellenére azt mondták, hogy ha azt el lehetne érni, hogy mi is nyitunk egy kereskedelmi irodát Tajpejben, s a magyar–tajpeji kapcsolat dinamikusan fejlődése felhívhatná a szomszédos országok vezetőinek figyelmét arra, hogy érdemes velük kereskedni, akkor nekik már megéri, hogy kitartsanak az ajánlatuk mellett. Az ötödik napon érkezett Jeszenszky Géza távirata, hogy azonnal fejezzünk be mindenféle tárgyalást, mert Pekingnek tudomására jutott az egyezkedésünk, és Magyarország nem tudja vállalni azt a nemzetközi bonyodalmat, ami ebből adódhat. Mert Peking azonnal a meglévő gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok megszüntetésével, a kint élő dolgozók azonnali hazaküldésével fenyegetőzött. Így hát kútba esett a dolog. De végül is volt egy ilyen ajánlat. És a visszaérkezésünk után tudtam meg, hogy Washingtonnak sem tetszett a mi partizánakciónk. Akkor kezdtem megérteni, hogy a „nyugat” nem törődhet

bele abba, hogy egy feltörekvő keleti pénzhatalom lekaszálja azt a piacot, amit ő kezdett kiépíteni a térségünkben.

K.: De ez milyen bonyolult játék! Mert ugye Tajvan, az azért amerikai is. Tehát...

V.: Igen. Csak ne felejtse el, hogy az amerikaiak Peking kedvéért megszakították a diplomáciai kapcsolatokat...

K.: Ekkoriban már.

V.: Már nem volt! Nekik már megérte, jobban megérte a Peking...

K.: Kínával üzletelniük.

V.: Pontosan! És ezért megszakították.

K.: És nekünk meg ugye a Fekete János miatt. Oda vissza is kapcsolódhatunk, ugye ő a kínaiaktól szerzett pénzt. Tehát Pekingtől.

V.: Igen.

K.: Így érthető, hogy a Fujinak miért fontos, mert ők Kínával és Tajvannal egyaránt versenyeznek.

V.: Így van!

K.: És itt versenyeztek nálad...

V.: Itt versenyeztek! Mert mi voltunk az első ilyen... Erről 3-4 éve egy Magyar Nemzet-interjúban beszámoltam. Először akkor! Ez halálos titok volt! Erről nem lehetett beszélni.

K.: Igen. Szóval azért Japán mögött is ott van Amerika egy kicsit! Azért ez bonyolult.

V.: Hogy a fenébe ne! Csak ugyanakkor rivalizálás is van közöttük.

K.: Azért Amerika közvetlenül is be tud jönni... szóval nem feltétlen Tajpejen keresztül!

V.: Pontosan! Egyszóval nálam leesett a tantusz.

K.: Ez bonyolult, igen. Szóval Németh Miklóst is szerintem sokféle hatás érte!

V.: Nyilvánvalóan.

K.: De az érdekes, amit mondtál! Az az érdekes, hogy te ezt hogy szűröd le, és ez tényleg döbbenetes perspektíva így most már!

V.: Igen. Amire akkor ráláttam, vagy rálátni véltem, azt utólag fontos információk is megerősítették bennem. De hadd térjek vissza Németh Miklóshoz. Abban ugyanis, hogy a körülményekhez képest olajozottan zajlott le a rendszerváltozás, a Németh–Antall-kapcsolatnak fontos szerepe volt.

K.: Ez fontos!

V.: Ez hallatlanul fontos! Ennek az volt a magyarázata, hogy Antall bízott Némethben, Németh bízott Antallban. Én már akkor is sokat hallottam Antalltól arról, hogy ez az egyetlen ember, akivel bizalmasan lehet beszélgetni. És Antall sajnálta is, hogy a volt miniszterelnököt nem építhette beépíteni a kormányába, mert azt az MDF és az MSZMP egyfajta fúziójaként értelmezték volna. De nagyra becsülte! És ez kölcsönös volt. A memoárjában Németh Miklós is a legnagyobb tisztelet hangján, sőt azt mondanám, hogy szeretettel beszél Antallról! Ez sem egy köz-

szájon forgó eleme a rendszerváltozásnak. Tehát az, hogy itt viszonylag békésen lezajlanak a dolgok, ahhoz megint csak kell egy ilyenfajta személyessé váló kapcsolat.

K.: Ebben a kapcsolatban neked volt szereped? Vagy nem?

V.: Annyi volt –, de ezt végképp nem szeretném eltúlozni –, hogy amikor az Antall tájékozódott az MSZMP-n belüli ügyekről, akkor azon kevesek közé tartoztam, akik belülről ismerték a 'társaságot', és természetesen a legjobbakat mondtam Németh Miklósról. Mert hiszen – volt erről már szó – az ő miniszterelnöksége idején az általa támogatott Magyar Napló főszerkesztőjeként kezdtem el MDF-es tevékenységemet. Nem büszkélkedhetek olyasmivel, hogy összehoztam volna őket, mert semmi ilyesmi nem történt. ...

K.: Tehát ilyen találkozót nem szerveztél közöttük, hogy mit tudom én...?

V.: Nem! Csak annyi, hogy én elmondtam a benyomásaimat az 'elvtársakról', és hát nyilvánvaló, hogy ez...

K.: Igen, mert a Németh nem tartozik a Pozsgay, vagy a népnemzeti mozgalomhoz.

V.: Nem! Ugyanakkor ez egy hallatlan érdekes kapcsolat! Volt némi rivalizálás is Németh és Pozsgay között, ugyanakkor az alapvető politikai kérdésben a legszorosabban együtt működtek. Németh a Grósz–Pozsgay-konfliktusban egyértelműen Pozsgay mellett állt!

K.: Ez érdekes! Mert egyébként a Grósszal együtt került elő a Németh szerintem.

V.: Sohasem bíztak egymásban. Németh a kezdetektől gyanakvással fogadta Grósz 'baráti' gesztusait. Megfogalmazódott benne, hogy az egy „ravasz ember,” aki arra találta ki őt, „hogy egy pár hónap múlva azt mondja, hogy »hát nem sikerült megoldani a problémákat, és hozunk egy másik miniszterelnököt!«” Szerintem a rendszerváltás egyik sorsfordító pillanata volt, amikor '89 áprilisában – a KISZ-kongresszus szünetében – a televízió híradójában cáfolta, hogy Grósz egyeztetett volna vele, amikor a gazdasági szükségállapot bevezetéséről nyilatkozott. Ez a cáfolat jelezte, hogy a kormány véglegesen függetlenedett a párttól.

K.: Ez most a fehérterroros beszéd? Vagy nem az? Vagy ez az a „tolarenciás” beszéd, amikor nem tudja kimondani a tolerancia szót?

V.: Nem! Az még korábban hangzott el a Sportcsarnokban rendezett nagygyűlésen.

K.: És a Németh mögött azért ott van, hogy a Gorbacsovval jóban van...

V.: És ez nem mellékes körülmény!

K.: S itt van jelentősége annak, amit mondtál: ezt magyar kormányfő korábban nem tehetné volna meg...

V.: Nem bizony!

K.: Miután itt beszéltünk ugye '89 előtti, meg '91 utáni, meg mindenféle tárgyalásról, meg '90 év végekről, meg év közöttiekről, még kell beszélünk arról, hogy hogy lettél kulturális bizottsági elnök. Tehát '90-ben ugye az Antall-kormányba nem kerültél be...

K.: Ugye MSZMP-s tag nem lehet, ez az Antallnak volt a...

V.: Én maximálisan egyetértettem azzal, hogy hogy volt MSZMP-tag ne kerüljön a kormányba. Ezt már akkor megbeszéltük, amikor őt megválasztottuk elnökünknek, ami egyben miniszterelnök-jelöltséget is jelentett...

K.: Ez '89 vége, ugye.

V.: Igen, '89 végén. Egyébként a későbbi vádaskodásokkal ellentétben – melyek szerint ő szorította volna margóra a lakitelekieket – az történt, hogy Antall József a kampány előkészítőjeként arról beszélt, hogy miután az előrejelzések szerint kormányt alakító párt leszünk, az elnökség minden tagjának vállalnia kell valamilyen vezető szerepet. Merthogy nem engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy felhergeljük a népet, azt ígérjük, hogy rendszerváltozás lesz, aztán arra hivatkozva, hogy mi alkotó értelmiségiek – írók, költők, művészek, tudósok – vagyunk, a döntő pillanatban félreállunk. Megkért bennünket – az elnökség tagjait – hogy gondolkodjunk rajta, milyen szerepet vállalunk. Erre a felszólításra az első körben a Csoóri Sándor: „Nem! Ne haragudjatok fiúk, de én ott használhatatlan vagyok. Csurka István: „Én lapot szerkesztek! Csinálom! Golyófogónak itt vagyok, de a napi politikához nem értek.” A legaranyosabb Szabad Gyuri bácsi volt, aki azt mondta, hogy „hát legfeljebb a házelnökséget! Ezt vállalom!” Für Lajos semmit. Én beszéltem rá, hogy legyen hadügyminiszter.

K.: Te beszélted rá?

V.: Így van! Valamiért át kellett mennünk a Margit hídon a Bem térről a „Fehér Házba”.

K.: Egyeztetés? A pártok...?

V.: Igen, igen. És akkor a hídon leroskad az egyik ülésre, én meg úgy fölötte állok, és azt mondja, hogy...

K.: A villamoson?

V.: Villamoson! Azt mondja: „De most hát hogy képzeli ezt a Jóska? Hogy most vállaljunk tárcát, kormánytagságot? Hát én történész vagyok! Én nem értek itt semmihez!” – mondja a Lajos. Azt mondom neki: „Figyelj! Van egy nagyon jó hely! Ez pedig a hadügyminisztérium! Biztos, hogy most a következő években háború itt nem lesz! De olyan jó dumád van! Annyira tudsz lelkesíteni! Ha mást nem csinálsz, mint-hogy végigjárd az összes magyar laktanyát, és a 18-21 év közötti fiataloknak lelkesítő beszédeket, előadásokat tartasz a történelemlről, a hazaszeretetről és egyáltalán a nemzeti ügyekről, hát megtetted azt, amit hadügyminiszterként megtehetsz!” Azt mondja: „Nem hülyéskedsz?” Mondom: „Nem!” Azt mondja: „De katona se voltam!” Mondom, hogy „Véres Péter se volt katona! Csak ilyen egészségügyi!” Erre ő: „de akkor segítesz nekem?!” „Ugyan már! Én is csak ilyen tartalékos katona vagyok, tartalékos százados!” Ő erre félig tréfásan: „Tartalékos százados? Kinevezlek tábornokommá!” „Szóval vállalod?” – kérdezem. „Hát mit tehetnék? Nem mehetek be a következő ülésre úgy, hogy azt mondjam a Jóskának, hogy semmit nem vállalom!” Anekdótába illik! A civil életből pillanatok alatt besodródik egy értelmiségi csapat a profi politikába. Pontosabban a politikába, profizmus nélkül. És aztán tesz, amit tehet. De én hogy leszek akkor kulturális...

K.: Csak egy mondat. Azért Für Lajos az egyetlen az MDF ilyen alapító atyái közül, aki benn van a kormányban. Nem?

V.: Hát végül is...

K.: Igen. Na most akkor te!

V.: Tulajdonképpen kizárásos alapon vállaltam a Kulturális Bizottságot. Mert-hogy egy olyan folyóiratot szerkesztettem, amelyik nemcsak irodalmi volt, hanem képzőművészeti, zenei, sőt szociográfiai, oktatásügyi kérdésekkel is foglalkozott. Bár hozzáteszem, hogy volt egy dolog, amivel kacérkodtam, mert az MDF-en belül egy ideig az én alelnökségemhez tartoztak a külügyek. Én külügyi felelős is voltam, és ebben a minőségemben voltam 1990. január végén Bukarestben a Voican Voiculescuval tárgyalni.

K.: De ez egy tábornok volt, nem?

V.: Nem, nem, hanem ő volt a Ceaușescu kivégzését vezénylő forradalmár. Elek Istvánnal, Borsi-Kálmán Bélával és Molnár Gusztávval négyesben az első magyar delegáció voltunk, akik pártkapcsolatok teremtése végett kimentünk Bukarestbe. Voiculescu fogadott.

Elmondom, hogy miért volt ez számomra tanulságos dolog. Az volt az előzménye a látogatásunknak, hogy '89 karácsony előtti napokban a bukaresti 'forradalom' kitörésekor hírek... álhírek érkeznek Pestre, miszerint pogromok indultak az erdélyi magyar lakossággal szemben. Erre az MDF elnökség radikálisabb tagjai rögtön élére álltak volna egy kezdeményezésnek, miszerint szabadcsapatokat kell szervezni: megmenteni az erdélyi magyarságot.

Ezt az akciót úgy sikerült Antallnak leállítani, hogy felkérte az elnökséget, hogy háromtagú delegációt küldjenek át Horn Gyulához a Bem téri Külügyminisztérium épületébe: őt, Jeszenszky Gézát és engem. Átmentünk, míg ülésezett az Ó utcában az elnökség, és miközben hatalmas tömeg gyűlt össze, hogy az MDF szervezésében szabadcsapatokba szerveződve elinduljanak Erdélybe. Mintegy másfél órát töltöttünk Horn Gyulánál, aki a jelenlétünkben tárgyalt Gorbacsovval és az izraeli titkosszolgálati főnökkel. Mindketten azt mondták: biztosak lehetünk benne, hogy a román titkosszolgálat által terjesztett álhírekről van szó. Snitt!

Január végén az említett delegációval kinn vagyok Bukarestben Voican Voiculescunál. Ő egy fél óráig tarató 'ismerkedés' után föloldódik, és elkezd mesélni az 'utolsó' napokról. Azt mondja: „tudják, milyen szerencsénk volt maguknak, hogy nem volt incidens? Mert a Ceaușescu utolsó kísérlete az volt, hogy magyar katonai beavatkozásra hivatkozva szükségállapotot rendeljen el! És mi – azzal, hogy nem ugrottunk be a román vezérnek, az utolsó pillanatban akadályoztuk meg ezt a kísérletet!”

K.: Tehát januárban találkoztatok Voican Voiculescuval. Akkor mit jelentett az, hogy utána egy pár hónappal jött Marosvásárhely, ahol a magyarok...?

V.: Bennünk fel nem vetődött az a gyanú, hogy e mögött a Voican Voiculescuék állnának. Az teljesen nyilvánvaló volt, hogy ezt a megvert, megbukott ortodox kommunisták szervezték meg. Ellentámadásba akartak menni a...

K.: Tehát az egész román helyzetet akarták destabilizálni ezzel.

V.: Természetesen!

K.: Tehát ezért nem ült fel a magyar politika a provokációnak.

V.: Nem arról volt szó, hogy az új politikai erők élezték volna a helyzetet. Gyakorlatilag ugyanannak a külpolitikai kalandnak a folytatása volt a mi szemünkben a marosvásárhelyi incidens, amivel már korábban is próbálkoztak. Destabilizálni akarták a román–magyar viszonyt, hogy megint hatalomba kerülhessenek.

K.: Igen.

K.: Szóval ezután jött választási győzelem.

V.: Így van!

K.: És azután lettél kulturális bizottsági elnök.

V.: Igen. Az egész úgy került ugye szóba, hogy megemlítettem: kacérkodtam a külügyekkel is.

K.: Igen, hogy külügy vagy kulturális...

V.: Igen. Én soha nem foglalkoztam szakszerűen a külpolitikával. Véletlenül sodort bele az élet olyan helyzetekbe, amelyekből rápillanthattam erre a világra is.

K.: Úgy tudom, te magyar–oroszos szakos voltál.

K.: Igen. Tehát beszéltél oroszul.

V.: Akkor még tűrhetően.

K.: De angolul beszélsz? Vagy németül? Vagy...

V.: Nem! Németül középfokon tudtam, annyira csak, hogy szakmai cikkeket olvastam. Az angolt pedig a rendszerváltozás után hoztam fel erre a szintre. Négyszer mehettem ki Amerikába, és ebből volt egy három hónapos intenzív nyelvkurzus. Tehát volt egy olyan szakasza az életemnek, amikor tudtam cseverészni angolul.

K.: Jó! Csak a külügyről jutott eszembe. Akkor ez a kulturális bizottsági elnökség a szándékaid szerint alakult.

V.: Így van.

K.: Akkor azt hiszem, hogy innen most már kronologikusan folytatjuk. Beszélünk már a médiaügyekről. A médiaháborút te hogyan élted meg? Nem a konkrét történések, hanem a következmények érdekesek.

V.: Annyi pótlólagos információt el kell, hogy mondjak, a Kósa Ferencsel együtt kimunkált törvényjavaslat szakmai alapjait Vass Csaba dolgozta ki.

K.: Ő a néppárti, ugye?

V.: Nem! Korábban ő párttag volt, és a Pozsgaynak volt a jobb keze a Hazafias Népfront aktivizálódása idején.

K.: Ezt a Politikai Évkönyvet ők adták ki?

V.: Igen.

K.: Ő a Közgázon tanított, azt hiszem.

V.: Tanított a Bibó-Kollégiumban is. Vass Csaba egy hihetetlen műveltségű, három – filozófiai, szociológiai és közgazdasági – doktorátussal rendelkező, rendkívül szuggesztív és 'termékeny' tudós. Miután a nyolcvanas években írott munkái már túlléptek azon a közléshatáron, ami akkor még tolerálható volt, a munkássága nagy része fiókban maradt. Én később két kötetet publikáltam tőle, amikor a Kölcsey Inté-

zetet vezettem, egyrészt a Kommunikációelméletét, másrészt pedig a Társadalmi gazdaságtant. Hallatlanul mély, komoly ügyek ezek! Amikor én a Kulturális Bizottságot vezettem, először a Kósa Ferenc-féle szocialista delegáció szaktanácsadója volt. Egészen addig, amíg meg nem történt ez a botrányos fordulat a szocialisták médiapolitikájában. Akkor ő a szó szoros értelmében odavágta a dossziéját a tárgyalóasztalhoz a bizottságban, és közölte, hogy befejezte a tanácsadói ténykedését. Fölállt, és elment volna, ha nem mentem volna utána, és nem kértem volna meg, hogy legyen az én tanácsadóm. És onnantól kezdve az én tanácsadóm volt, és nagyon jól együttműködtünk. S a kapcsolatunk folytatódott a parlamenti évek után is. Amikor a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészkarának dékánja lettem, őt kértem fel helyettesemnek.

K.: És mi volt az ő médiapolitikai koncepciója? Mi volt az általatok elkészített törvénytervezetben?

V.: Ennek a több száz oldalas dokumentumnak a részleteibe nem vághatok most bele, de hadd utaljak arra, hogy mind a műsropolitikai alapelvek, mind a médiapiac privatizációjának jogi kérdéseit illetően a szocialisták és a liberálisok által is elfogadott értékrenden alapult.

K.: Erről volt szó, igen, igen.

V.: Hogy mi volt ennek a lényege? Egyrészt tökéletesen illeszkedett ez a törvénytervezet a számunkra akkor még kötelezőnek ki nem nevezett, de mégis követendőnek deklarált nyugat-európai médiatörvényekhez, tehát összhangban volt ezekkel. Szó sem volt tehát arról, amivel aztán a fordulat után a balliberálisok próbálták indokolni a fordulatot, hogy tudniillik ez valamiféle kormánypárti eszközzé degradálta volna a sajtót. A kezelhetetlenné vált ellentétek oka nem a deklarált alapelvekben rejlett. Mindnyájan elfogadtuk, hogy meddig terjedhet a mindenkori kormány, s meddig az ún. köztestület hatásköre a média irányításában. A problémát a köztestületben részt vevő 'civil szervezetek' számának és státuszának a bizonytalansága okozta. Abban egyetértés volt a szembenálló felek között, hogy a köztelevízió, a közzsugárzás, és a napi sajtó irányításában az új köztestülettől függjön az, hogy kik kapnak vezető beosztást. Miután azonban a liberálisok úgy ítélték, hogy fennáll a veszélye annak, hogy ebben a testületben az 'arctalan' civil szervezetek túlsúlyával kormánypárti többség alakulhat ki, mindent megtettek, hogy ne szülessen meg a törvény.

A másik ok a már szóba került kereskedelmi csatornák ügye volt. A balliberálisok el voltak kötelezve a '70-es évek közepétől Magyarországot finanszírozó nyugati tőkének, következésképpen a kereskedelmi csatornák reklámidejét is nekik szánták. És miután mi mint MDF, nem voltunk elkötelezve semmiféle állampárti és liberális kapcsolatnak, célszerűbbnek látták, ha az első kormányzati ciklus idején nem kerül sor a kereskedelmi csatornák eladására.

Bonyolulttá tették a médiaügyet azok a személyi konfliktusok is, amelyek a kinevezési törvény értelmezésének vitája során éleződtek ki. Ezúttal nem kívánok sem Hankiss Elemér, sem Göncz Árpád akkori szerepének megítélésébe belebocsátkozni – számos alkalommal megtettem ezt – annyit azonban el kell mondanom, hogy

Antall József és a két 'főszereplő' közötti vitában a kezdetektől Antall mellett álltam, s megnyugtató, hogy végül az Alkotmánybíróság is a mi álláspontunkat igazolta.

K.: És akkor jöttek az alelnökök! Hát iszonyatos viták, meg minden!

V.: Ezzel a periódussal már nem foglalkoztam. Tudniillik amikor lezárult a média-törvény ügye, (a parlamenti szavazáson nulla szavazatot kapott), én már másra koncentráltam. Miután két évet elvesztegettünk ezzel a törvénnyel, és – noha ott volt a bizottság nevében is, hogy oktatási, közoktatási, felsőoktatási, akadémiai, sport-bizottság, Kulturális Bizottság – semmi mással nem foglalkoztunk, ezért ott volt már a fiókjainkban a közoktatási, az akadémiai és a felsőoktatási törvényeknek a nyersanyaga, s nekem ezekkel kellett foglalkoznom. Persze láttam, hogy ott egyfajta jobb-közép-radikalizmus irányában mozdultak el a dolgok, amire nem voltam büszke sem akkor, sem meg nem voltam büszke később.

K.: Ez nagyon érdekes, hogy itt megint egy olyan törésvonalhoz érkeztünk, ami sokszor látszik, hogy ugye a törésvonalnak a közelében vagy, de ahogy törik ketté az a két kontinens, ott valamelyikre át kell ugrani, hogy ne ess bele a szakadékba! És akkor egy ideig... egyik esetben mondjuk azt mondanám, hogy a médiatörvénynél mondjuk a jobboldalon maradtál, de például ugyanez a korszak az, ahol a párton belül viszont ugye a Csurkával szembe méész...

V.: Ez így van.

K.: A kereszténydemokrata, liberális vonalat képviselted.

V.: Nem! A szó szoros értelmében *nemzeti liberális* platformot szerveztünk..

K.: Igen. Tehát bocsánat! Akkor a nemzeti liberális... nem tudom...

V.: Igen, igen. Platform, igen.

K.: Platform volt. Bocsánat! De gyakorlatilag az Antallt támogatók között.

V.: Jó, hogy szóba hoztad, tudniillik a Csurkával való vitánk kiéleződése szorosan összefügg a médiaüggyel. Mert én még az utolsó előtti pillanatban megpróbáltam azzal menteni a törvényt, hogy a frakció előtt szavazásra tettem föl a kérdést, hogy melyik médiakoncepciót támogatják? Azt-e, amit Csurka képvisel, vagy amit én képviselek? Ha azt támogatják, amit a Csurka képvisel, természetesen visszalépek a bizottsági elnöki tisztségemtől, ha pedig azt, amit én képviselek, akkor viszont a frakció ne támogasson semmiféle olyan indítványt, amit Csurka nyújt be a médiatörvényhez. Erre azért volt szükség, mert a szabaddemokraták arra készültek, hogy Csurkára hivatkozva fogják leszavazni a törvényt.

Azért éreztem rendkívül nagy veszteségnek a médiatörvény megbukását, mert annak ellenére fordultak vele szembe, hogy nyilvánvalóvá tettük, hogy itt nem a Csurka-féle koncepcióról van szó, hanem annak a fajta nemzeti liberális, kereszténydemokrata szellemiségű MDF-nek a koncepciójáról, amelyik abszolút többséget élvezett az MDF frakciójában. Vagyis minden utólagos, évekkel később megjelent szabaddemokrata magyarázkodások hamisak, hazugok, mert állandóan a 'csurkista' veszélyre hivatkozva védik a saját egykori álláspontjukat, holott ez nem volt védhető.

K.: Magyarország a kompromisszumnak sokszor nincs helye. Vagy nincs tere, esélye.

V.: Így van! Akkor vált nyilvánvalóvá számomra, hogy igazából ők nem arra törek-
szenek, hogy egy egyértelmű kompromisszum szülessen, hanem hogy okot, ürügyet
találjanak arra, hogy miért nem születhet kompromisszum. Nem akartak komp-
romisszumot!

K.: Én akkor a liberális Magyar Hírlapnál dolgoztam, tehát akkor azt máshogy
láttam. Tehát ott azért érdekes, ma már máshogy látom azt, az akkori önmagammat.

V.: Megértem.

K.: Később a Népszabadságnál volt döbbenetes, hogy kik maradhattak helyükön
a rendszerváltás után!

V.: Igen.

K.: Nem akkor derült ki, mert akkor ott mindenki liberálisnak tűnt. Vagy annak
látszott.

V.: Igen.

K.: De hát olyanok is, akik nem voltak azok! És gyakorlatilag kizárólagosságra
törekedett a kultúra meghatározó két pólusa. Vagy több pólus...

V.: Így volt.

K.: Tehát Magyarországon a legtöbb ideológia kizárólagosságra törekszik, és te
hiába próbálsz kompromisszumot teremteni! Talán hogyha innen nézzük, innen lát-
szik, hogy miért volt ez kudarcra ítélve.

V.: Igen, de hozzá kell tennem – amit akkor tapasztaltam, csak nem tudtam doku-
mentálni – hogy e mögött a pártpolitikai küzdelem mögött (mármint az MDF és
az SZDSZ közötti küzdelem mögött) ott volt a kétfajta külpolitikai orientáció. Az,
hogy míg az MDF a Kohl-féle NSZK, majd a német politika irányában próbált erő-
sebb támaszokat találni magának, az SZDSZ kezdettől kezdve az amerikaiak oldalán
kereste a maga boldogulását. És nemcsak kereste. Tavaly jelent meg Magyarics Tamás-
nak a könyve az amerikai külpolitikáról, amelyik többek között arról beszél, hogy
az amerikai külpolitika milyen eszközökkel segítette a kelet-közép-európai ellenzéki
mozgalmakat – természetesen pénzzel, hozzá kell tennem, a személyes kapcsolatokon
túl. És hogy a magyar ellenzéki mozgalmak közül a szabaddemokratákat. Tehát
a liberálisokat, később a szabaddemokratákat támogatta.

Ez tehát sokkal összetettebb probléma, mint amit a fedőneve kifejez. A média-
háború mögött nemcsak az a fajta gazdasági érdekellentét jelent meg, amiről a koráb-
biakban beszéltem, hanem a kelet-közép-európai rendszerváltozás résztvevőinek
a nehezen egyeztethető politikai értékrendje is. Hadd hivatkozzam két könyvre.
Az egyik Helmut Kohl önéletírása, a másik a Németh Miklósról szóló könyv, Oplat-
kának a már idézett könyve. Ezekből a napnál világosabban kirajzolódik, hogy
az USA részéről az MDF-fel szembeni bizalmatlanságának elsősorban az a magya-
rázata, hogy mi a Kohl-féle Európa-koncepciót tartottuk irányadónak. A szabadde-
mokraták viszont közvetlenül amerikai instrukciókat és törekvéseket képviseltek
a magyar politikában. Ez teljesen egyértelmű volt számomra már akkor is, csak ezt
történészekről, publicistáktól, kutatóktól leírva akkor még nem láttam.

K.: Most kéne visszatérni a 'platformra', mert a későbbi pályádat nem a médiatörvény határozza meg, hanem a Liberális Platform. Mert abból nőtt ki sok minden.

Itt talán kronológiát kéne tartanunk. Tehát mondjuk, hogy ez a platform mikor alakul, illetve hogy hogyan viszonyulsz mondjuk az Antall utáni kormányzáshoz az MDF-en belül, meg úgy általában. Illetve fontos még, a közoktatási törvényt mondtad. Ez azt hiszem, a Báthory Zoltán volt például akkoriban az egyik szakértő ott, aki a NAT előzményeit kidolgozta. Ez rémlik nekem.

V.: Vágjunk bele!

K.: Nem tudom, mennyit foglalkoztatok ezzel, de a közoktatás állandó probléma. Nem tudom, neked az életedben ez mennyire fontos. Tehát a médiatörvény után mi történt?

V.: Először azt kellett tisztáznunk, hogy egyáltalán van-e az MDF-kormányának vagy a koalíciónak hosszabb távú stratégiai elképzelése a közoktatással. A médiaháború által okozott káosz miatt politikai szükséglet is volt, hogy felmutassuk: a kormány kompromisszumra törekszik. Én ezt maximálisan elfogadtam és képviseltem. És miután a médiatörvényhez hasonlóan, nem a kormány által benyújtott törvényjavaslatot vitattuk meg, hanem elfogadtuk, hogy ránk bízsa a kormány, hogy dolgozzuk ki a törvénytervezetet.

K.: Tehát a bizottságra.

V.: Így van! Az új miniszter, Mádl Ferenc jegyezte a közoktatási törvényt, de miután ő is hirtelen csöppent be ebbe az új funkciójába, és ezernyi egyéb feladata volt a...

K.: Andrásfalvy volt az előző, ugye?

V.: Igen, Andrásfalvy volt az előző miniszter. Mádl Ferenc az államtitkárságán keresztül érintkezett a bizottsággal, illetve kettőnk kapcsolatában szabályozta a közoktatási törvény kidolgozását. Ez a törvénytervezet azzal a politikai szándékkal készült, hogy az akkor már pontosan körvonalazott illetékesek – szakszervezet, szakértői munkabizottságok satöbbi, bevonásával konszenzus jöjjön létre a köznevelés legfontosabb kérdéseit illetően. A '93-ban születő közoktatási törvény – a korábbiakhoz képest példátlan módon – 60 százalék fölötti szavazataránnyal, majdnem 70 százalékkal ment át.

K.: Tehát mindent megtettetek, hogy ez a legtöbb ellenzékinek megfeleljen.

V.: Így van.

K.: Ez már a NAT-nak az előzménye volt. Vagy ez már a NAT?

V.: Jogtechnikailag két ügyről volt szó. Természetesen szorosan összefüggött a kettő, de a közoktatási törvény gyakorlatilag a már létező NAT alkalmazásának a törvénye.

K.: Meg ez volt az, amelynek nyomán az iskolák sokfélesége létrejöhetett...

V.: Pontosan. Annyiban kapcsolódik a későbbi ügyeimhez a közoktatási törvény, hogy már ebben megjelenik az egyházi és az alapítványi iskolák visszaadásának, illetve alapíthatóságának a tétele. Ez az elv fog megjelenni a hónapokkal későbbi fel-

sőoktatási törvényben is, többek között ennek nyomán jött létre a katolikus egyetem, meg lesz többkarú egyetem a református teológiából – jogi, tanítóképzői és bölcsész-kari –, ahova aztán jóval később majd dékánként csöppenek be, mikor majd kiesek a politikából. Ez az egyházi szerep, ami a felsőoktatási törvény értelmében gyakorlattá válik, azért volt érdekes, mert az első párton belüli vita során Antall József nem támogatta az egyházi egyetemek létrehozását. Ezen előbb meglepődtünk, aztán megértettük, miért gondolja, hogy nem volna szabad erőltetnünk ezt az ügyet. Attól tartott, hogy az egyébként is felhígult állami felsőoktatás még tovább hígulhat, ha a marxista ideológiai tárgyakat oktató egyetemi káderek többsége előre lép, miután a bölcsész- és társadalomtudományok krémje átmegy az egyházi egyetemekre. Az egyetemi hallgatóság döntő többségét képző állami egyetemek ily módon akadálytalanul a volt állampárti káderek kezébe kerülhetnek. Antall végül belátta: nagyobb kockázatot jelentene szembe menni az akkor már az egyházak által is sürgetett intézkedéssel, mint a feltehető hátrányt elviselni. Ekkor született egy olyan, a későbbi években minőséget rontó intézkedés, hogy lehet úgy egyházi felsőoktatási intézményben státust vállalni, hogy nem adod föl az állásodat az állami egyetemnél.

K.: Igen. Ők lettek később a főiskolán is tanítók, az intercity-professzorok, ugye.

V.: Így van! A dolog csírája itt van, az egyházi egyetemek alapításánál. Később erre hivatkozva, „ha ők megtehetik? Akkor hát hol van olyan törvény, ami megakadályoz abban, hogy én egyszerre Pécsen is, Szegeden is, Debrecenben is tanítsak?” És aztán eljutott ez az abszurd helyzet egészen odáig, hogy egyes oktatók már le se mentek, csak elküldték videón az előadásukat. Sőt vizsgáztatni se mentek el, csak elküldtek valakit, hogy a tesztlapokat szedje össze. Nyomasztó következményei lettek ennek! Ezzel együtt azt merem mondani – azok után, hogy két alkalommal dékánként is működtem a református egyetemen –, hogy az egyházi egyetemek alapításának célja, amit akkor mi elképzeltünk és megfogalmaztunk, igazolódott. Legalábbis közelebb kerültünk hozzá.

De hadd vessek itt közbe egy szubjektív megjegyzést!: Soha nem éreztem úgy a Kádár-korszakban – ezt mondtam már talán Pándival kapcsolatban –, hogy engem az Eötvös Loránd Tudományegyetemen valamiféle szigorú ideológiai ellenőrzés alatt tartanak, és hogy megfigyelnék, hogy miket mondok az órán, és utána azt ’orrom alá dörgölnék’. Tehát úgy éreztem, hogy én szabad értelmiségiként működhetek egyetemi oktatóként. Nem volt cenzúra. Amikor azután a Károli Egyetem elkezdett működni, és többnyire ugyanazokat a tárgyakat tanítottam, azt vettem észre saját magamon, hogy cenzúra ugyan nem volt, de öncenzúra volt.

Mit jelent ez? Hadd mondjak egy példát! Hívó reformátusként igyekeztem az ELTÉ-n tartott óráimba is becsempészni az ismereteimet a kálvinizmus művelődéstörténeti, eszmetörténeti hatásairól, de a teológiai kérdéseket megkerültem. Tehát működött az öncenzúra. Amikor a Károlin tanítottam, akkor éreztem meg azt, hogy mennyire lényege a felsőoktatásnak az, hogy többfajta műhely legyen. Tehát, hogy többfajta szellemiségű, többfajta értékrendszert valló, vállaló szellemi műhely létezen. Láttam azt, hogy azok a fiatalabb kollégáim, akiknek – a Kádár-korszak kései

szakaszában – már nem kellett öncenzúrával sem igazodniuk egy központi egyetem szaktárgyi és, módszertani, ideológiai hagyományaihoz, sokkal szabadabban tájékozódnak a kortárs szakirodalomban, mint én. Úgy látom tehát, hogy igazolódott a '93-as felsőoktatási törvénynek az a kezdeményezése, hogy ne csak állami egyetemek legyenek.

K.: Utána mi történik veled? Maradjunk még az Antall-kormánynál...

V.: Hát vissza a politikához, világos! Akkor kerülök a sűrűjébe, amikor az MDF elkezd polarizálódni. Ez '92 nyarán indul el, amikor megjelenik Csurka Antallt támadó nevezetes írása, és az MDF-nek állást kell foglalnia, hogy kitart-e Antall mellett, vagy újra akarja kezdeni az egészet. Az MDF frakciójában és választmányában egy magasabb szinten jelenik meg ugyanaz a dilemma, amellyel én közel egy évvel korábban szembesültem a Kulturális Bizottságban...

K.: A médiatörvénynél, igen.

V.: És amit a magam módján ott megoldottam. Az MDF-nek megint állást kell foglalni. Az MDF Országos Gyűlése végül is elsöprő többséggel Antall mellé áll Csurkával szemben. Ám ez nem jelenti azt, hogy képviselőcserék vagy egyéb személyi változások történtek volna. Egyszerűen a belső erőviszonyok alakulnak át. Ehhez a belső erőviszony-módosuláshoz próbáltunk hozzájárulni azzal, hogy 'platformosítottuk' az MDF-et. Az egyik csoportosulás kereszténydemokratának, a másik pedig nemzeti liberálisnak nevezi magát. '92 nyara végén, ősz elején Miskolcon egy konferencián bejelentjük a Liberális Platform megalakulását, és innentől kezdve éleződő küzdelem jellemzi az MDF belső életét. Ez egészen Antall haláláig, '93 decemberéig tart. '93 decemberében kerül sor az új miniszterelnök és az új frakcióelnök megválasztására. Kónya Imre belügyminiszterként a miniszterelnöknek megválasztott Boross Péter helyére lép, én pedig Kónya helyére kerülök frakcióelnöknek.

Az első parlamenti ciklus hátralévő fél esztendeje nemcsak az én helyzetemben hoz változást. Felfüggesztjük az MDF-en belüli küzdelmeket is. Tudniillik annyira éles volt már Boross Péter és a liberálisok között az ellentét, hogy meg kellett fogadnunk, hogy a választásokig a legnagyobb fegyelemmel fogjuk képviselni az egységes MDF-et. Az 1994-es tavaszi választásokig be is tartottuk a megállapodásunkat. A látványos vereségünk után azonban felgyorsult az MDF bomlási folyamata. Tehát ahogy elkezdődik a második ciklus, elkezdődnek a belső vádaskodások, hogy „miattatok volt, liberálisok!” „Miattatok volt, fundamentalisták!” És ez ahhoz vezet, hogy kezd kirajzolódni kétfajta szövetségi politika terve. Az egyiket Nemzeti Szövetség képviseli, a másikat a Polgári Szövetség. A Nemzeti Szövetség Boross Péterrel, Lezsák Sándorral az élén a Torgyánnal való együttműködés felújításában, és egy kecskeméti napilapban megjelent Lezsák-nyilatkozat által dokumentálhatóan a Csurkával való kiegyezés reményében szerveződik. Ezt mi, a Nemzeti Liberális Platform képviselőiben elutasítjuk, és elkezdjük hirdetni a frakción és a párton belül a Fidesszel és a kereszténydemokratákkal való együttműködés lehetőségét. Úgy határoztunk, hogy '96 tavaszáig kell eldőlnie: melyik koncepció jegyében készül a következő választásokra az MDF. '95-ben a Fidesszel és a kereszténydemokratákkal való egyezkedés

eljut arra a pontra, hogy Orbán Viktorral és Semjén Zsolttal elkészítjük a Polgári Szövetség tervezetét (a Liberális Platformot én képviseltem), és ezt a tervezetet kezdjük el propagálni a párton belül. Summa summarum, '96 tavaszára bekövetkezik a törés pillanata, amikor is az országos gyűlésen a Nemzeti Szövetség hívei szereznek többséget, amire mi szünetet kérünk, és úgy megyünk vissza a szünetről, hogy kilépünk az MDF-ből, és megalakítottuk a Néppártot.

Maga az Országos Gyűlés is igen kiélezett vitahangulatban és feszültségben kezdődik. (Amiben ludas is voltam annyiban, hogy nyílt levelet fogalmaztam Lezsák Sándorhoz, és ezt minden delegátnak a székére kivettem. Ebben összefoglaltam azt, hogy mi a különbség a kétféle irányvonal között, és hogy mennyire nem az Antall-féle koncepció jegyében fejlődne tovább az MDF, ha nem ránk szavaznak.) Végül is Megtörténik a szakítás. Minek következtében néhány napon belül kiderül, hogy az MDF valószínűleg elveszíti a frakcióját is, mert tizenöt fő alá süllyed a parlamenti képviselők létszáma. A Néppárt viszont frakciót tud alakítani, és meg is alakítja a...

K.: Ez az MDNP.

V.: Igen, az MDNP, a Magyar Demokrata Néppárt. Szabó Ivánt választjuk meg frakcióelnöknek, aki viszont a morálisan jutalmazható, politikailag eléggé el nem ítéltető könnyelműséggel megállapodik Lezsákkal abban, hogy „egy-két képviselőt átadjuk az MDF-nek, hogy nehogy ott maradjanak már frakció nélkül!” Mert-hogy mi nem azt akartuk, hogy ők szűnjenek meg, csak hát ennyi sportszerűség azért legyen már bennünk, hogy nemes küzdelemben harcoljunk az igazunkért. Nem kalkulálta be az Iván azt, hogy ennek az lesz egy egyenes következménye, hogy eltelnek hosszú hónapok, és a Magyar Demokrata Néppártnak a közvélemény-kutatások szerinti támogatottsága az 1 százalékot sem éri el. Ami viszont ahhoz a magától értetődő következményhez vezet, hogy a Fidesz szétjárja a karját, és azt mondja, hogy „hát nekünk nem az MDNP-vel, hanem a még mindig 10 százalék körül mozgó MDF-fel kell keresni a szövetséget!” És megindulnak a tárgyalások az Orbánék és Lezsákék között, és megszületik a választási szövetség. A történelem ironiája.

K.: Ezt akartam mondani, hogy ez az egyik legnagyobb paradoxon, hogy ti, akik azért váltatok ki, hogy a...

V.: Igen.

K.: Nem ezért váltatok ki, de végül is az volt a fő oka a szembenállásnak, hogy a Fidesszel fogtatok volna össze.

V.: Pontosan!

K.: És döbbenetes, hogy még utána a Polgári Szövetség nevet is átveszik a Lezsákék!

V.: Ez a történet számomra többféle tanulsággal járt. Egyrészt azzal, hogy el kellett döntenem, hogy szabad-e nekem kockáztatni a fizikai egészségemet, hogy ilyen sérüléseket viseljek politikusként, vagy pedig bölcsebben teszem, ha a négy gyermekemre való tekintettel a civil szakmában próbálok boldogulni. Mert ugye egy ilyen helyzetben politikai ambíciókkal továbbmenni csak daccal, konok ellenállási szándékkal lehet. Tehát legyőzni azt, aki engem legyőzött. Bennem ilyen ambíciók és

indulatok nem voltak. Tiszteleggel kihordtam a képviselőséget, de a pártpolitikából kivonultam. 'Becsületből' elindultam még a '98-as választásokon MDNP-jelöltként a 11-es körzetben, kaptam is vagy 2,7 százalékot, s ezzel tudomásul vettem, hogy lezárult ez a szakasza az életemnek.

K.: De ez a magyar demokrácia tragédiája, hogy egy olyan jobbközép erő, mint az MDNP, nem tudott megragadni.

V.: Akkor ez a történet engem is nagyon megviselt, de néhány évvel később már nemcsak hogy tragédiának, de veszteségnek sem éreztem a velem történeteket. Részint azért nem, mert az egykori Platform meghatározó személyiségei (pl. Debreczeni József, Elek István) által választott irányt magam sem tudtam volna követni, részint pedig azért, mert a FIDESZ-szel is és a velük szövetkező volt MDF-politikusokkal (Boros Péterrel, Lezsák Sándorral) is rendeződött a kapcsolatom. Örültem a lehetőségnek, hogy több időt fordíthatok a szakmámra, s hogy politizáló értelmiségiként az alkatomhoz illő feladatokat kaptam, kapok. Az a munka, amit Mádl Ferenc társadalompolitikai főtanácsadójaként, majd a tudományos konferenciákat szervező Kölcsey Intézet igazgatójaként végezhettem, s amit a Magyar Művészet főszerkesztőjeként végzek, nem idegen attól az értékrendtől, amit bölcsészként is, egykori politikusként is követendőnek tartok.

